

Prof. dr hab. inż. Maciej Chorowski
ul. Długopolska 20
50-560 Wrocław
Tel. 695 350 487
Maciej.Chorowski@pwr.edu.pl

Wrocław 20.08.2025

Pan Profesor
Marek Konarzewski
Prezes Polskiej Akademii Nauk
Pałac Kultury i Nauki
pl. Defilad 1
00-901 Warszawa

Dotyczy Narodowego Centrum Badań i Rozwoju i znaczenia tej Agencji dla Państwa.

Szanowny Panie Profesorze, Panie Prezesie,

Polska potrzebuje skutecznego modelu transferu do gospodarki zaawansowanych technologii. Przed transformacją ustrojową rolę taką pełniły między innymi instytuty Polskiej Akademii Nauk skojarzone z tzw. zakładami doświadczalnymi. To w dużej części dzięki naukowcom i inżynierom z tych ośrodków, w Polsce rozwinęły się m.in. technologie kriogeniczne, radarowe czy wykorzystania wysokich ciśnień w wytwarzaniu nowych materiałów. W warunkach gospodarki rynkowej konieczne stało się poszerzenie platformy współpracy ośrodków naukowych, przedsiębiorstw, wojska i służb specjalnych w celu zapewnienia polskiej gospodarce dostępu do nowych technologii, szczególnie tych krytycznych dla transformacji przemysłu i energetyki oraz bezpieczeństwa Państwa.

Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (NCBR) jest działającą od 2009 roku rządową agencją odpowiedzialną za zapewnienie Polsce bezpieczeństwa w wielu

obszarach, przede wszystkim poprzez wsparcie procesów prowadzących do wykorzystania w praktyce wyników badań naukowych. W zamyśle twórców ustawy z 2009 roku, NCBR miało realizować kilka wieloletnich programów strategicznych o dobrze zdefiniowanych celach istotnych dla rozwoju gospodarczego oraz bezpieczeństwa Polski. Pierwsze programy dotyczyły m.in. energetyki, obronności, wsparcia służb specjalnych i były finansowane z budżetu Państwa. Po kilku latach Narodowe Centrum Badań i Rozwoju stało się również instytucją pośredniczącą w programach finansowanych ze środków Unii Europejskiej (POIG, POIR) i budżet Agencji wzrósł kilkukrotnie osiągając wysokość bliską 10 mld złotych rocznie. Finansowane ze środków Unii Europejskiej programy NCBR stały się masowe, cele badawcze poszczególnych projektów były definiowane przez wnioskodawców w obrębie kilku bardzo ogólnie sformułowanych założeń dotyczących całej UE. Przykładami takich programów są Szybka Ścieżka oraz Bridge Alfa.

Równolegle NCBR uruchamiał i realizował programy strategiczne jak np. Biostrateg, Techmatstrateg czy Infostrateg.

Realizując swoje ustawowe cele, NCBR nie jest jedną z wielu instytucji dystrybuujących środki pomocowe (przede wszystkim tzw. środki unijne) do licznych podmiotów składających rozproszone wnioski. Narodowe Centrum Badań i Rozwoju jest wielowymiarową rządową agencją wspierającą procesy rozwoju technologicznego Polski i działającą na pograniczu wielu środowisk – naukowego, gospodarczego oraz odpowiedzialnych za bezpieczeństwo Państwa, w tym armii i służb specjalnych. Styk tych środowisk odróżnia NCBR od innych agencji skoncentrowanych albo na instytucjach naukowych albo na przedsiębiorstwach i wystawia jego misję na ryzyko nie występujące gdzie indziej. NCBR posługuje się różnymi instrumentami wspierającymi rozwój technologiczny Polski, począwszy od programów strategicznych, na dużych inwestycjach kapitałowych w Polsce i zagranicą skończywszy. Specjalny status i wyodrębnione ścieżki realizacji mają programy realizowane na rzecz obronności i bezpieczeństwa Państwa. Istotne jest też wpisanie działań NCBR w cele strategiczne Państwa.

Przykładem celowego działania strategicznego realizowanego przez NCBR były uruchomione w 2016 roku mechanizmy finansowania projektów badawczych, analogiczne do stosowanych przez amerykańską Agencję Zaawansowanych Projektów Badawczych w Obszarze Obronności DARPA (*Defense Advanced Research Projects Agency*). W tej formule zrealizowano z powodzeniem program Bloki 200+ ukierunkowany na zapewnienie Polsce bezpieczeństwa energetycznego w okresie transformacji polskiego systemu elektroenergetycznego wykorzystującego obecnie przede wszystkim węgiel jako

źródło energii. Opracowane w ramach tego programu technologie powinny również zapewnić Polsce przewagę konkurencyjną przy modernizacji podobnych do naszego zagranicznych systemów wytwarzania energii elektrycznej, począwszy od byłych republik ZSRR, na Afryce Południowej skończywszy. Trudne do zrozumienia zaniechanie rządu polskiego dotyczące wdrożenia rezultatów tego programu w kontrolowanych przez Państwo elektrowniach ciepłych, doprowadziło do faktycznego zmarnotrawienia wydatkowanych na ten program środków, utraty szansy na uzyskanie przez polskie firmy energetyczne przewagi konkurencyjnej na arenie międzynarodowej oraz upadku firm zaangażowanych w jego realizację. Przykładów zmarnowania rozwiązań technologicznych opracowanych w ramach programów NCBR jest więcej. Główną przyczyną jest brak ciągłości planów i działań kolejnych rządów oraz słabość zarządów spółek Skarbu Państwa, po prostu nie przygotowanych intelektualnie do rzeczywistych wyzwań wynikających z procesów transformacji gospodarki Polski i globalnych uwarunkowań.

Wnioski składane do NCBR są wielowymiarowe i podlegają ocenie zarówno pod względem doskonałości proponowanych prac badawczych, jak i zgodności z celami strategicznymi Państwa oraz szansami na ich skuteczną komercjalizację w przypadku zakończenia z sukcesem części badawczej. Obejmując stery w NCBR w roku 2016, skoncentrowałem się na wprowadzeniu przejrzystych procedur oceny składanych do Agencji wniosków, uwzględniających ich kompleksowy charakter. Jedną z wydawałoby się oczywistych zasad, stała się niepraktykowana wcześniej wizyta przedstawicieli NCBR w siedzibie wnioskodawcy, niezależnie od jego formy prawnej oraz skali prowadzonej działalności. Wizyta taka eliminowała ryzyko pozytywnego rozpatrzenia wniosków o dofinansowanie pochodzących od „firm widm”, których jedynym aktywem był często adres pocztowy i wpis do KRS. Praktyka bezpośredniej weryfikacji zasobów podmiotów starających się o środki na prace badawcze jest stosowana przez agencje finansujące badania w takich krajach jak m.in. USA, Szwajcaria, Wielka Brytania, w powszechnej świadomości uchodzących za innowacyjne i co do zasady dobrze radzące sobie z wdrożeniami technologii opracowanych w tamtejszych ośrodkach naukowych.

Rozwiązanie to spotkało się z niechęcią w ministerstwach nadzorujących programy NCBR uzasadnianą tym, że bezpośrednie weryfikacje zasobów potencjalnych beneficjentów spowalniają proces rozstrzygania konkursów i tym samym wprowadzają ryzyko opóźnień w kontraktacji oraz certyfikacji przyznanych Polsce środków europejskich. Natomiast propozycja bezpośredniej weryfikacji wnioskodawców została dobrze przyjęta przez pracowników NCBR, którzy docenili znaczenie oceny zasobów firmy wnioskującej o dotację jako

niezbędnego elementu procesu wyłaniania beneficjentów. Po wprowadzeniu do praktyki proponowanych rozwiązań, wnioski od firm nie dysponujących podstawowymi zasobami umożliwiającymi im przeprowadzenie procesu badawczego, w tym rejestrowanych ad-hoc na tzw. „słupy” przestały być składane i ryzyko ewidentnych wyłudzeń zostało w znacznym stopniu wyeliminowane. Po odwołaniu mnie z funkcji dyrektora NCBR w marcu roku 2019, system powoli zaczął wracać do starych praktyk, aby w pierwszych miesiącach roku 2023 stać się przedmiotem bardzo negatywnych doniesień prasowych dotyczących rozstrzygnięć w jednym z konkursów.

Kierując w lutym 2023 roku pismo dotyczące sytuacji w Narodowym Centrum Badań i Rozwoju do Pani Poseł, Przewodniczącej sejmowej Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży, uważałem, że stan NCBR traktowanego niemalże jak lenno feudalne przez ówczesne Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, nie może się już pogorszyć. Pomimo ponownego przejęcia nadzoru nad NCBR przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, wraz z zaginięciem i następnie śmiercią Dyrektora Działu Kontroli Projektów w NCBR, okazało się że możliwa jest dalsza degradacja NCBR jako instytucji zaufania publicznego. W czerwcu 2025 roku media obiegała informacja o zaginięciu Dyrektora NCBR odpowiedzialnego za kontrolę wydatkowania środków przez Agencję. Informacji tej nadano duży rozgłos nagłaśniając skalę poszukiwań zaginionego Dyrektora, co podkreślono użyciem śmigłowca, dronów i psów tropiących. Równocześnie sformułowano tezę o „braku udziału osób trzecich” w tym wydarzeniu. Po odnalezieniu ciała zaginionego Dyrektora leżącego w starorzeczcu Wisły, szum informacyjny ucichł i poza kilkoma komentarzami opublikowanymi w prowadzonych przez osoby prywatne serwisach społecznościowych, sprawa ta przestała istnieć w przestrzeni publicznej. Pozostała natomiast w świadomości obecnych i byłych pracowników NCBR, jak również innych instytucji dystrybuujących środki publiczne i następnie kontrolujących ich wydatkowanie. Stała się przestrogą dla obecnych, ale i przyszłych pracowników tej i pokrewnych instytucji. Pokazała, jak ważne jest wsparcie ich pracy przez bezpośrednich przełożonych oraz nadzorujące ministerstwa.

Czy naprawa oraz utrzymanie roli NCBR jako Agencji czynnie wspierającej technologiczną transformację oraz internacjonalizację polskiej gospodarki są wciąż możliwe? Tak, i to nie tylko możliwe, lecz dziś wręcz konieczne, kiedy o konkurencyjności polskiej gospodarki nie decydują już niskie koszty pracy i energii, a przede wszystkim innowacyjność i nowe technologie. Ponadto dla zapewnienia bezpieczeństwa Polski, i to zarówno tego militarnego jak i cyfrowego, energetycznego, zdrowotnego i w innych istotnych obszarach,

decydujące jest posiadania własnych rozwiązań technologicznych lub zdolność wdrażania rozwiązań obcych z dużym komponentem rodzimej wartości dodanej. W przypadku likwidacji bądź trwałej degradacji takiej agencji jaką jest Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, Polska straci istotny element systemu bezpieczeństwa i rozwoju. Pamiętać również należy, że NCBR jest depozytariuszem rezultatów sfinansowanych przez Agencję programów i projektów badawczo rozwojowych i posiada zarówno prawa jak wiedzę wciąż pozwalającą na ich wykorzystanie w praktyce. Podkreślany nieraz brak spektakularnych przykładów wykorzystania wyników badań sfinansowanych przez NCBR wynika w znacznym stopniu nie z niskiej bądź przyczynkowej wartości tych badań, ale porzucenia ich wyników przez Zamawiającego czyli Państwo Polskie. Wspomniany już program Bloki 200+ jest tego dobrym przykładem. Tak długo, jak długo Narodowe Centrum Badań i Rozwoju zachowa instytucjonalną ciągłość, a jego pracownikami będą osoby mające pamięć historyczną sięgającą początków tej szesnastoletniej, a więc wciąż młodej instytucji, możliwa będzie przynajmniej częściowa kapitalizacja kilkudziesięciu miliardów złotych wydatkowanych dotychczas przez NCBR na prace badawczo-rozwojowe.

Plan naprawczy NCBR powinien doprowadzić do wyprowadzenia tej agencji z kategorii łupu politycznego i przywrócenia jej rangi największej instytucji finansującej prace badawcze, badawczo-rozwojowe oraz wdrożeniowe w Europie Środkowej. Narodowe Centrum Badań i Rozwoju powinno pozostać instytucją działającą na styku nauki, gospodarki, wojska i służb specjalnych, rozumiejącą dobrze zarówno specyfikę jak i oczekiwania tych bardzo różniących się od siebie interesariuszy. NCBR musi więc pozostać w miejscu, gdzie krzyżują się interesy nauki, gospodarki i Państwa. Zwiększenie roli ośrodków naukowych w NCBR oznaczałoby przesunięcie Agencji i jej Beneficjentów do strefy komfortu nie mającej nic wspólnego z realizacją celów, które przyświecały twórcom Narodowego Centrum Badań i Rozwoju w roku 2009. Przesunięcie środków NCBR ku przedsiębiorstwom i środowiskom gospodarczym pogłębi rozdział nauki od gospodarki i uczyni większość prac badawczo-rozwojowych, prowadzonych na uczelniach i w instytutach, jeszcze bardziej bezużytecznymi dla gospodarki. Natomiast nieproporcjonalne wzmocnienie w NCBR wpływów instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo Państwa, w tym armii i służb, może doprowadzić do tego, że Agencja stanie się nietransparentnym zapleczem finansowym środowisk nie podlegających kontroli społecznej. Natomiast jest oczywiste, że NCBR nie może dłużej pozostawać polem gry organizacji przestępczych, w tym niektórych przybierających cechy mafijne.

Zwracam się do Pana Profesora z apelem o zwrócenie uwagi na Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, jako na instytucję, której Polska szczególnie dzisiaj

bardzo potrzebuje. Plan naprawczy Narodowego Centrum Badań i Rozwoju mógłby powstać pod auspicjami Polskiej Akademii Nauk, przy współpracy wszystkich interesariuszy NCBR. Jak już wspomniano Instytuty Polskiej Akademii Nauk pełniły istotną rolę w zapewnieniu Polsce zaawansowanych technologii, również tych, które były objęte embargiem w latach 80-tych XX wieku.

Poruszone w tym liście problemy są istotne również dla samej Akademii, szukającej obecnie swojego trwałego miejsca w systemie finansowania i uprawiania nauki w Polsce.

Mając na uwadze znaczenia NCBR dla polskiej nauki i gospodarki zdecydowałem się nadać temu listowi charakter otwarty.

Z wyrazami szacunku,

A handwritten signature in black ink, reading 'M. Chorowski'.

Maciej Chorowski

Dyrektor NCBR w latach 2016- 2019